

**ANALISIS WACANA KRITIS SAJRONE RUBRIK “YOK APA REK KABARE SURABAYA” ING
KALAWARTI PANJEBAR SEMANGAT**

E-JOURNAL

**Dening:
CICI HAFIDHATUL AFIFAH
16020114013**

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH**

2020

ANALISIS WACANA KRITIS SAJRONE RUBRIK "YOK APA REK KABARE SURABAYA" ING KALAWARTI PANJEBAR SEMANGAT

Cici Hafidhatul Afifah

S-1 Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Ciciafifah16020114013@mhs.unesa.ac.id

Dr. Murdiyanto, M.Hum

Dhosen Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Yok Apa Rek Kabare Surabaya minangka salah sawijine kolom ing kalawarti Panjebar Semangat kang nyuguhake wacan kang mirunggan awit ngemot pawarta tumrap kahanan sosial kang lagi rame dirembug. Saben rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" mesthi menehi pawarta ngenani panguripan masyarakat, kayata sosial, ekonomi, politik, lan sapanunggalane. Pawarta kasebut katujokake kanggo masyarakat, lembaga, lan pamarentah. Punjere panliten iki yaiku wujud ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta. Tujuwan panliten iki yaiku njlentrehake kabeneran, keharusan, keinginan, pro masyarakat, pro pemerintah, lan netral kang dumadi ing pawarta sajrone rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya".

Panliten iki kalebu jinis dheskriptif kualitatif, kang asipat sinkronis. Teori kang digunakake yaiku teori analisis wacana kritis. Panliten iki nggunakake metode interpretatif lan eksplanatoris. Dhata panliten kasebut disuguhake kanthi cara informal.

Asil saka panliten iki ditemokake telung wujud ekspresi basa, yaiku bab (1) kabeneran, (2) keharusan, (3) keinginan. Kang paling onjo yaiku wujud ekspresi basa modalitas keinginan. Sarta ana telung perspektif wacana pawarta, yaiku (1) pro masyarakat, (2) pro pemerintah, lan (3) netral. Perspektif wacana pawarta kang asring dumadi yaiku pro pemerintah. Ing rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" asring ngenani pawarta politik, lan ekonomi.

Tembung kang wigati: Wujud Ekspresi Basa, Perspektif, Analisis Wacana Kritis, Pawarta.

PURWAKA

1.1 Landhesan Panliten

Medhia massa kalebu piranti komunikasi kang ora bisa uwal saka panguripan sakbendina. Anane medhia massa dibutuhake masyarakat kanggo ngolehake informasi tertamtu. Medhia massa kang misuwur ing tengah-tengah masyarakat bisa awujud medhia massa tulis utawa audio-visual. Medhia massa tulis kang isih eksis salah sijine yaiku kalawarti. Kalawarti mawa basa Jawa kang isih eksis ing masyarakat Jawa, yaiku kalawarti Panjebar Semangat. Panjebar Semangat ngemot aneka warna rubrik, kayata Pangudarasa, Layang Saka Warga, Banyumasan, Cerkak, Cerbung, kan sapanunggalane. Saka sakabehe rubrik ing Panjebar Semangat, rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" duweni titikan kang mligi. Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya"

minangka salah sawijining rubrik ing kalawarti Panjebar Semangat nyuguhake sawijining pawarta kang mirunggan lan narik kawigaten panliti kanggo ditliti. Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ngemot pirembugan tumrap warta babagan kahanan sosial kang aktual utawa lagi rame dirembug.

Konteks menehi kabeh situasi lan perangan sing ana ing njaba teks lan bisa menehi pengaruh ing panganggane basa, kayata partisipan sajrone basa, fungsi sing dimaksud lan liyane. Mula, upaya kanggo mangerteni tulisan bisa dideleng lumantar ekspresi-ekspresi basa sing tuwuh saka wacana kasebut. Ekspresi basa iki bisa nuntun ing ngendi perspektif warta kasebut. Perspektif bisa ditegesi sudut pandang saka penulis warta. Panganggane pawarta

sing ana ing kalawarti iki duweni ciri khas basa sing beda karo warta liyane. Salah sijine yaiku ngenani panganggone modalitas. Saengga panliti bisa ngungkapake bentuk ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta, khusus Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat. Panliti nggunakake teori iki amarga wacana ora mung minangka studi aspek kebahasaan, nanging digayutake karo konteks wacana sing ana lan sing duweni tujuan tertamtu. Saengga tuwuh idhe ngenani bentuk-bentuk ekspresi basa lan perspektif saka wacana pawarta. Analisis wacana kritis digunakake kanggo mangerteni proses sing ana ing basa kasebut, ora liya ngenani watesan sing dadi wacana, perspektif sing digawe lan topik sing diomongake.

Panganggone basa minangka piranti komunikasi nduweni ancas supaya kita bisa dimangerteni marang wong liya. Basa kang digunakake minangka sarana ngungkapake utawa ngekspresikake pikiran, pangrasa, emosi lan ngandharake informasi utawa pesen kang arupa panemu utawa idhe. Fungsi basa yaiku minangka piranti kanggo komunikasi. Basa salah sijine piranti kang asring digunakake kanggo komunikasi lan kanggo interaksi. Miturut Chaer (2004:11), basa yaiku minangka sistem lambang, arupa swara, sipate *arbitrer*, prodhuktif, dinamis, lan manusiawi. Basa uga duweni kaidah lan pola tertamtu. Wacana yaiku komunikasi lisan lan tulis kang bisa dideleng saka punjer kapitayane, nilai lan kategori, kang ditegesi saka kapitayan iki ngenani pandangan ing donya, minangka *representasi* saka pengalaman. Sajroning kesatuan makna, wacana bisa dideleng minangka wujud kang utuh, amarga saben bageyan duweni sesambungan kang padu. Wacana duweni sawijine basa kang lengkap, saengga ing hirarki gramatikal yaiku diarani satuan gramatikal sing paling dhuwur lan gedhe. Wacana iki bisa awujud karangan kang utuh kayata novel, buku, lan liya-liyane.

Wacana kritis yaiku komunikasi lisan sajrone teks kang nuwuhake kerangka sing nyimpang ing tatanan sosial. Tegese nyimpang ing tatanan sosial iki, amarga kritis iki menehi tujuan tertamtu marang apa sing dikarepake sajrone teks kasebut. Mula wacana kritis iki njlentrehake konteks sing ana ing komunikasi lisan kang bener. Analisis wacana kritis miturut Darma (2009:49) yaiku upaya utawa proses kanggo menehi andharan ngenani teks utawa realitas sosial kang bakal digawe lan duweni tujuan tertamtu kanggo apa sing dikarepake. Saka panjlentrehan kuwi, wacana kritis digunakake

kanggo ngkritik lan ngungkap sesambungan antarane basa lan warta. Wacana uga bisa kanggo dheskripsi lan nganalisa warta sing ana ing panguripan lumantar teks. Wacana ora mung dideleng saka aspek kebahasaan, ananging bisa dideleng saka basa sing duweni konteks tertamtu. Salah siji wujud wacana ing media masa yaiku warta. Ana warta tulis kang bisa lumantar majalah, surat kabar, tabloid, uga ana warta kanthi lisan kayata siaran radio lan TV. Warta yaiku laporan ngenani kadadeyan sing duweni sipat umum lan anyar utawa tas wae kadadeyan, aktual ana ing media masa. Warta dadi pambuka sing amba ing media masa saliyané miturut wong liya. Warta iki ana majalah Panjebar Semangat ing Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya". Sajrone pawarta kasebut awujud sakabehe warta sing kadadeyan ing Surabaya. Lumantar pawarta, masyarakat bisa weruh informasi kang nambahi kawruh lan wawasan sing bisa menehi dampak positif kanggo masyarakat iku dhewe. Ing kene media masa dituntut supaya menehi informasi kang aktul lan dipertanggung jawabake.

Warta bisa ditemokake ing media cetak lan media elektronik. Warta yaiku cerita utawa katrangan ngenani kadadeyan kang lagi dirembug, laporan, pengumuman lan liya-liyane. Warta sing ana ing Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" arupa informasi ngenani sakabehe kadadeyan sing gegayutan karo kadadeyan sing ana ing masyarakat lan pamrentah, lumantar media cetak, siaran, internet lan miturut pawongan sing mangerteni lan bisa wae pihak katelu. Salah siji mediane yaiku Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangar. Panganggone basa ing media cetak kanggo ngandharake warta diarani basa tulis. Berita sing ana ing kalawarti iki ngemot sakabehe kadadeyan sing ana ing Surabaya.

Analisis wacana kritis bisa digunakake kanggo njlentrehake utawa medhar idhe-idhe sing mirunggan panyaruwe tumrap kahanan sosial bebrayan lumantar rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya". Dene topik rubrik pawarta kasebut mesthi beda saben minggu. Lan dhata- dhata dijlentrehake kanthi kritis. Upamane tuladha ing ngisor iki.

"Niyat Gubernur Jatim Soekarwo ngganti jenenge dalan loro ing Surabaya antuk tanggapan maneka warna. Jalan Dinoyo dadi Jalan Sunda lan Jalan Gunungsari dadi Jalan Prabu Siliwangi. Wakil Ketua DPRD Surabaya Masduki Toga nerangake yen ngowahi jenenge dalan iku kudu liwat pasarujukane

DPRD Surabaya.

Bab iki diatur ing Peraturan Daerah (Perda) Nomer 2 Taun 1975 ngenani pawewehe jeneng-jeneng kanggo dalan, papan plesir, taman, lan panggonan kanggo umum liyane. Ora bisa ujug-ujug diowahi. Kudu liwat Perda, lah, kandhane politikus PKB iki, Rebo (7/3) kepungkur."

Dheskripsi tuladha ing ndhuwur yaiku sawijine pawarta kang ana ing Surabaya ngenani ngowahi jenenge dalan iku ana perdanane. Pawarta kasebut diandharake kanthi cara dheskripsi kritis. Pawarta ngenani ngowahi jenenge dalan saiki ana perdanane, kang wis dibeberake kanthi kritis lan dibarengi pamrayoga. Adhedhasar dheskripsi ing ndhuwur bisa dijupuk dudutan yen ing pawarta kasebut duweni ekspresi basa yaiku modalitas keharusan. Dhata kasebut duweni modalitas saka tembung *kudu* kang digunakake wartawan kanggo mastekake ngenani owah-owahan dalan kasebut lumantar pasarujukane DPRD. Banjur panganggone perspektif ing kene yaiku perspektif propemerintah amarga pawarta sajrone dhata kasebut nuduhake kadadeyan sing gumantung saka keadaan ing pemerintah mligine Surabaya.

Awit saka sakabehe katrangan kang wis kabeber ing ndhuwur, mula kacetha yen panliten iki narik kawigaten diteliti, awit saka teks ing rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" kang mawa kritik. Mula sabanjure teks-teks ing "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" mligine edhisi 2016-2019 diwedhar kanthi nggunakake tintingan analisis wacana kritis.

1.2 Underan Panliten

Adhedhasar jlentrehan lelandhesan panliten ing ndhuwur, mula underan panliten kang bakal diteliti yaiku:

- 1) Kepriye wujud ekspresi-ekspresi basa sing ana sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat?
- 2) Kepriye perspektif sing ana sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat?

1.3 Ancas Panliten

Ancas saka panliten iki dadi rong ancas, yaiku:

- 1) Njlentrehake bentuk ekspresi-ekspresi basa sing anasajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.
- 2) Njlentrehake perspektif sing ana sajrone

sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.

1.4 Paedah Panliten

Panliten iki nduweni paedah kang dijlentrehake dadi rong jinis, yaiku paedah teoritis lan paedah praktis.

Paedah teoritis saka panliten iki yaiku panliten iki diajab bisa migunani tumrap panyengkuyung kang ngrembakake analisis wacana kritis. Dikarepake bisa menehi dheskripsi ngenani bentuk ekspresi basa lan perspektif. Panliten iki uga bisa digunakake kanggo mangerteni perkembangan panganggone bentuk ekspresi basa lan perspektif, uga nambah wawasan panliti ing bidang wacana, khusus analisis wacana kritis. Kang ora mung nglibatake linguistik, ananging uga nglibatake ilmu sing ana ing pawarta.

Paedah praktis yaiku panliten iki diajab bisa nuwuhake kesadaran khalayak kang nyikapi wacana-wacana ing media. Khalayak sing duweni kesadaran kritis, dikarepake bisa milih babagan kang dipercaya miturut realitas sing ana, uga bisa nambah kawruh kang wicaksana, cerdas lan mikir becik.

1

1.5 Wewatesane Panliten

Sajrone panliten iki nduweni wewatesan kang dinggo amrih nggampangake anggone panliti kanggo nлити objek. Supaya panliti ora ngglambyar utawa owal saka konsep panliten kang wis direronce, watese objek kang diteliti sajrone panliten iki kaperang dadi loro yaiku:

- 1) Wujud ekspresi-ekspresi basa sing ana sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.
- 2) Perspektif sing ana sajrone sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.

1.6 Panjlentrehe Tembung

- 1) Wacana yaiku rentetan ukara kang duweni sesambungan, bisa gayut karo proposisi siji lan proposisi liyane, mbentuk siji kesatuan, saengga nuwuhake makna kang serasi antarane saben ukara.
- 2) Wacana kritis yaiku jlentrehan basa kanthi nggunakake paradigma basa kritis. Wacana kritis diwawas minangka walikaen wacana dheskriptif kang mawas wacana minangka fenomena teks basa.

- 3) Analisis wacana kritis yaiku upaya utawa proses penguraian kanggo menehi njlentrehan saka teks (realitas sosial) kang dikerjakake pawongan lan duweni tujuwan tertamtu kanggo mujudake kepenginane.
- 4) Wujud ekspresi basa yaiku wujud sing ngacu saka struktur basa, unsur-unsur basa utawa pambentuk basa, kayata diksi, gaya basa, struktur sajrone tataran sintaksis yaiku ketransitifan.
- 5) Perspektif yaiku pamawas kang gegayutan karo nilai-nilai kapitayan, kawruh, lan pandangan panulis, proses, gawe lan nglapurake prastawa sajrone interaksi sosial.
- 6) Warta yaiku laporan utawa wara-wara ngenani keadaan utawa kadadeyan sing sipate umum lan lagi wae kadadeyan utawa aktual disampekkake ing media masa.
- 7) Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" yaiku salah siji irah-irahan ing kalawarti Panjebar Semangat sing isine ngenani pawarta ing Surabaya.
- 8) Kalawarti yaiku media publikasi utawa terbitan sing nengenake artikel-artikel saka saperangan panulis.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

2.1 Panliten Saemper

Bab iki bakal diandharake ngenani panliten sadurunge kang memper karo iki. Wis akeh saperangan panliten kang ngliti analisis wacana kritis mligine ngenani bentuk ekspresi wacana lan perspektif. Ananging saka akehe cacah tuladha panliten, panliti njupuk saperangan kang memper kayata ing ngisor iki.

Panliten kang sepisan yaiku panliten kang dilakokake dening Sunarsih (2010) kanthi tema *Analisis Wacana Kritis dalam Ensiklopedi Digital Microsoft 2009*. Panliten kasebut duweni tujuwan kanggo ndheskripsikake praktik panganggone basa lan idheologi sajrone wacana. Makna bisa awujud kanggo mbentuk konstruksi tertamtu kang ana ing wacana Israel ing Palestina sajrone Microsoft Student Encarta 2009. Kang nyebabake anane perkara antara Microsoft lan Israel saengga nuwuhake prodhuksi wacana. Teori kang digawe sajrone panliten iki yaiku analisis wacana kritis. Hasil sajrone panliten iki yaiku awujud dhata ngenani

wacana Israel ing Palestina sajrone Microsoft Student Encarta 2009 kang dianalisis kanthi kritis, saben tembung kang ana ing teks. Uga nuwuhake pangerten anyar kang bisa dianalisis nganggo analisis wacana kritis.

Panliten kasebut duweni pepadhan yaiku dhatane padha ngenani isi teks pawarta, uga njlentrehake ngenani analisis wacana kritis. Ananging bedane yaiku sumber ing panliten Sunarsih saka ensiklopedi, sawetara ing kene panliti duweni sumber dhata sing diolehi saka kalawarti Panjebar Semangat.

Panliten kapindho yaiku panliten kang dilakoni dening Ajeng Udayani (2011) kanthi tema *Analisis Berita Hukum Dan Kriminal*. Sajrone panliten kang dilakokake Ajeng ing kene kanggo ndheskripsikake perspektif pawarta kriminal lan hukum uga bentuk ekspresi wacana pawarta kriminal lan hukum ing situs Metrotvnews. Teori kang digawe sajrone panliten iki yaiku analisis wacana kritis. Hasil sajrone panliten iki yaiku analisis wacana sajrone *Berita Hukum Dan Kriminal* pada Situs Metrotvnews.

Pepadhane panliten iki karo kang dilakokake Ajeng yaiku bab ngenani bentuk ekspresi basa lan perspektif pawarta ing situs Metrotvnews kayadene ing panliten kang dilakoni panliti iki yaiku uga ngenani perspektif lan bentuk ekspresi wacana ing majalah kanthi kajian analisis wacana kritis. Ananging bedane ing panliten Ajeng bentuk ekspresi basa kang digunakake yaiku kosakata, modalitas, lan metafora sajrone situs Metrotvnews. Sawetara ing panliten iki mung ngandharake bentuk ekspresi wacana modalitas lan perspektif pawarta ing kalawarti Panjebar Semangat.

Panliten katelu yaiku panliten kang dilakoni dening Ghinayun (2015) kanthi irah-irahan *Perspektif Pemberitaan Dan Bentuk Ekspresi Bahasa Pada Berita Kriminal*. Sajrone panliten kang dilakokake dening Ghinayun iki dheweke njlentrehake babagan ngenani perspektif wartawan lan bentuk kosakata uga modalitas ing wacana pawarta kriminal pambunuhan tanggal 1-7 November 20013 ing situs www.bfmtv.com. Teori kang digawe sajrone panliten iki yaiku analisis wacana kritis. Hasil sajrone panliten iki yaiku perspektif pro pemerintah lan perspektif pro liyane uga bentuk ekspresi basa arupa kosakata *eksperiensial, relasional, lan ekspresif* uga modalitas arupa *Aksiologik, Bulik, Epistemik, Deontik, Apresiatif, Alestis*.

Pepadhane panliten iki karo kang dilakokake Ghinayun yaiku ngliti bab ngenani perspektif lan

bentuk ekspresi wacana ing situs web kanthi kajian analisis wacana kritis kayadene ing panliten kang dilakoni panliti iki yaiku ugangenani perspektif lan bentuk ekspresi wacana ing majalah kanthi kajian analisis wacana kritis. Ananging bedane ing panliten Ghinayun ngandharake bentuk ekspresi kosakata lan modalitas uga perspektif pawarta ing situs kasebut. Sawetara ing panliten iki mung ngandharake bentuk ekspresi wacana modalitas lan perspektif pawarta ing kalawarti Panjebar Semangat.

Panliten kaping papat yaiku panlitan kang dilakokake dening Edi Prihantoro (2015) kanthi irah-irahan *Modalitas Dalam Teks Berita*. Sajrone panliten kang dilakokake Edi ing kene kanggo ndheskripsikake tata basa sajrone medhia online. Teori kang digawe sajrone panliten iki yaiku analisis wacana kritis. Hasil sajrone panliten iki yaiku modalitas *Intensional, Epistemik, Deontik, Dinamik, Aletis*.

Pepadhane panliten iki karo kang dilakokake Edi yaiku nggunakake teori analisis wacana kritis lumantar dhata *tools korpus*. Ananging bedane ing panliten Edi ngermbag ngenani modalitas sajrone medhia online. Sawetara ing panliten iki mung ngandharake bentuk ekspresi wacana modalitas lan perspektif pawarta ing kalawarti Panjebar Semangat.

Panliten kaping lima yaiku panliten kang dilakone dening Pitrus Puspito (2018) kanthi irah-irahan *Analisis Ketransitifan Dan Modalitas Pada Headline Dan Tajuk Rencana*. Sajrone panliten kang dilakokake Pitrus ing kene kanggo ndheskrpsikake ketransitifan lan modalitas ing headline lan tajuk rencana surat kabar Kompas. Teori kang digawe sajrone panliten iki yaiku analisis wacana kritis. Hasil sajrone panliten iki yaiku panganggone jinis-jinis kebahasaan ketransitifan antarane ketransitifan perbuatan, kejadian, mental, lan verbal uga jinis-jinis piranti kebahasaan modalitas antarane modalitas kabenaran, keharusan, keinginan, izin ing headline lan tajuk rencana surat kabar Kompas.

Pepadhane panliten iki karo kang dilakokake Pitrus yaiku nggunakake teori analisis wacana kritis. Ananging bedane ing panliten Pitrus ngermbag ngenani ketransitifan lan modalitas sajrone headline lan tajuk rencana surat kabar Kompas. Sawetara ing panliten iki mung ngandharake bentuk ekspresi wacana modalitas lan perspektif pawarta ing kalawarti Panjebar Semangat.

2.2 Analisis Wacana Kritis

Analisis wacana kritis miturut Darma (2009:49) yaiku upaya utawa proses kanggo menehi andharan

saka teks kang bakal dikaji marang pawongan kang duweni tujuwan tertamtu marang apa sing kepengin dikarepake. Analisis wacana kritis iki ngenani upaya kekuatan sosial, dominasi lan kepentingan lumantar teks andharane bisa digayutake karo tujuwan lan panemu. Tujuwan analisis wacana kritis miturut Habermas sajrone (Darma, 2009:53) yaiku kanggo ngembangake asumsi-asumsi kang duweni sipat idheologis kang duweni makna sajrone tembung lan teks kasebut. Analisis wacana kritis iki ngandharake ngenani praktik-praktik diskursif, teks, kadadeyan lan sosiokultural kang maknane amba.

Pennycook sajrone (Darma, 2009:57) ngandharake ana wolu prinsip ngenani analisis wacana kritis, yaiku (1) AWK ngermbag ngenani perkara sosial. Saengga, punjere ora mung paham ngenani babagan kasebut, ananging sakabehe proses lan struktur kultural. AWK duweni pangerten kang gegayutan karo kadadeyan ing panguripan kayata karakteristik linguistik saka proses lan struktur kasebut. (2) Kakuwasaan asipat diskursif (wacana), tegese punjer saka wacana kasebut kadadeyan karo fokus kalungguhan kang duweni basa. (3) Wacana minangka masyarakat lan budaya, tegese wacana ora mung refleksi sosial, ananging uga peranan saka relasi lan reproduksi lumantar dialektis. (4) Wacana yaiku idheologi. Idheologi minangka representasi lan konstruksi masyarakat, kang duweni dominasi lan eksploitasi prodhuksi lumantar wacana. (5) Wacana duweni sipat historis. AWK iki duweni kajian wacana sajrone konteks historis kanthi nglibatake sesambungan antarane wacana lan teks kasebut. (6) AWK iki nggunakake pendhekatan sosiokognitif ngenani teks lan masyarakat kang ana ing panguripan ing proses lan pemahaman. (7) AWK duweni sipat interpretatif lan eksplanatif uga nggunakake metodologi kang sistematis kanggo nggayutake antarane konteks lan teks. (8) AWK minangka paradigma saintifik kang duweni komitmen sosial lan bisa ngowahi apa kang kadadeyan ing konteks kasebut. AWK iki bakal menehi owah-owahan saka sikap, apresiasi, lan interpretasi pamaca ngenani teks kang diwaca.

Miturut Jorgensen dan Philips (2007:114), analisis wacana kritis digunakake kanggo nglakokake kajian ngenani hubungan antar wacana lan perkembangan sosial lan kultur. Tujuwan analisis wacana kritis yaiku njlentrehake dimensi linguistik-kewacanaan fenomena sosial lan kultur uga proses owahemodernitas saengga nuwuhake hubungan antarane basa lan praktik sosial. Punjere saka peran

praktik kewacanaan sajrone upaya nglestarekake tatanan sosial lan perubahan sosial. Analisis wacana kritis ora bisa dianggep minangka pendhekatan kanthi cara politik netral, ananging minangka pendhekatan kritis. Mula saka iku, tujuwane kanggo menehi kontribusi marang perubahan sosial sajrone proses komunikasi ing masyarakat.

Kridalaksana (2008:231) ngandharake wacana yaiku satuan basa kang lengkap sajrone hirarki gramatikal, hirarki gramatikal tegese yaiku satuan gramatikal kang gedhe lan dhuwur. Analisis wacana kritis yaiku upaya ngungkapake pernyataan lan teges sing ora dimangerteni saka subjek utawa panulis nalika nuduhake pitakonan. Analisis wacana kritis uga kanggo ngkritik lan ngungkapake gegayutane antarane ilmu lan kawruh.

Wacana ora bisa dideleng saka aspek tata basane, ananging uga kepriye gegayutan antarane basa lan konteks tertamtu. Sajrone bab kasebut ana tujuwan tertamtu ing praktik kalungguhan. Analisis wacana kritis iki duweni kajian ngenani upaya sosial lan ketimpangan kang diolah lan diandharake lumantar teks banjur digayutake karo konteks sosial lan politik (Darma, 2009:50).

Miturut Eriyanto (2011:7), praktik wacana bisa kanggo nampilake efek idheologi bisa nggawe hubungan kang ora seimbang ing kelas sosial, lanang lan wadon, klompok mayoritas lan minoritas. Analisis wacana kritis ndeleng basa minangka faktor kang wigati, yaiku kepriye basa digunakake kanggo ndeleng ketimpangan kalungguhan sajrone masyarakat. Karakteristik analisis wacana kritis antarane yaiku (1) Tumindak yaiku wacana dimangerteni minangka tumindak kang awujud interaksi. Cecaturan, nulis, lan nggunakake basa kanggo interaksi lan cecaturan marang wong liya. Andharan iki, nuwuhake konsekuensi yen wacana dipandang minangka babagan kang duweni tujuwan, uga wacana dipahami minangka kadadeyan kang diekspresi kanthi sadhar lan terkontrol. (2) Konteks yaiku analisis wacana kritis nengenake konteks wacana, kayata panggonan, kanyatan, kadadeyan lan kondisi. Wacana dipandang, dimangerteni lan dianalisis ing konteks tertamtu. Analisis wacana ing kene nggambarake teks lan konteks kanthi bener sajrone proses cecaturan. (3) Historis yaiku aspek kang wigati kanggo mangerteni teks yaiku saka wacana iku lan konteks historis tertamtu, wacana diprodhuksi sajrone konteks. Ora bisa mung disawang nanging kudu ndeleng konteks sing ana ing teks kasebut. (4) Kalungguhan yaiku analisis wacana kritis kanggo nimbang elemen kalungguhan.

Konsep kalungguhan yaiku salah siji kunci hubungan antarane wacana lan masyarakat. Analisis wacana kritis ora mbatesi saka teks, struktur wacana wae ananging uga kondisi sosial, politik, ekonomi, budaya tertamtu. Saben indhividhu lan klompok bisa ngontrol lumantar wacana. Carane ngontrol ora arupa fisik, ananging bisa lumantar mental lan psikis. (5) Idheologi yaiku teori-teori klasik ngandharake yen idheologi iku saka klompok tertamtu. Wacana sajrone pendhekatan dipandang minangka klompok kang dominan sing duweni relasi komunikasi marang khalayak ngenani prodhuksi kalungguhan lan dominasi sing diduweni. Peranan wacana sajrone kerangka idheologi iki kanggo ngatur perkara tumindak lan praktik indhividhu utawa anggota klompok. Idheologi gawe anggota saka klompok kang duweni tumindak sajrone situasi, nggayutake perkara lan menehi kontribusi sajrone mbentuk solidaritas sajrone klompok.

Miturut Eriyanto (2011:14), pendekatan utama sajrone analisis wacana kritis yaiku salah sijine ngenani analisis basa kritis (*Critical Linguistic*), ndeleng kepriye gramatikal basa gawa posisi lan makna idheologi tertamtu. Aspek idheologi iku dideleng saka pamilihe basa lan struktur tata basa sing digunakake. Basa, pamilihe tembung lan struktur gramatika, dipahami minangka pilihan, endi sing dipilih kanggo ngungkapake idheologi tertamtu. Basa yaiku sistem kategorisasi, kosakata tertamtu bisa dipilih kang bisa nuwuhake makna tertamtu.

Hall sajrone (Eriyanto, 2011:28), teori penyimpangan munjerake ing pluralisme, nuwuhake dhiskriminasi saka masyarakat utawa partisipasi saka klompok sajrone teges kasebut. Medhia ora bisa dideleng gampang duweni refleksi saka konsensus, ananging media iki duweni definisi saka kadadeyan kang bisa menehi dukungan struktur, tindakan, lan elegitimasi tindakan. Panganggane "teges ngenani kadadeyan" yaiku kakuwatan sosial lan medhia sinau lumantar teges kasebut. Realitas ing kene ditegesi minangka kadadeyan sabenere ananging saka pandangan tertamtu awujud realitas sosial. Paradigma kritis ora ngubah pandangan ngenani realitas kang alamiah, ananging uga pamawas saka medhia kang dadi kunci kalungguhan. Lumantar nilai-nilai klompok punjere saka teks bisa didadekake lan menehi pengaruh uga nemtokake apa kang dikarepake masyarakat.

Sajrone wujud realitas ana perangan kapisan yaiku basa dimangerteni minangka sistem nengeri. Realitas kasebut bisa ditengeri kanthi cara beda ananging ing kadadeyan kang padha. Teges

kang beda bisa dideleng saka kadadeyan kang lumaku padha. Kapindho, politik kanggo tandha yaiku kepriye praktik sosial iku bisa dikontrol lan ditegesi maknane. Media lan warta dideleng saka paradigma kritis duweni pandangan tertamtu ngenani pawarta. Kang duweni sumber kepriye pawarta kasebut diprodhuksi lan kepriye kadudukan wartawan uga medhia kang ana sajrone prodhuksi pawarta. Ing analisis teks berita, paradigma kritis utamane duweni pandangan yen pawarta ora babagan kang netral, lan dadi ruwang publik saka pandangan sing gegayutan karo panguripan ing masyarakat. Medhia liyane yaiku ruwang klompok sing dominan nyebarake pengaruh kanthi minggirake klompok sing ora dominan.

Saperangan pangerten analisis wacana kritis miturut ahli kasebut, bisa didudut miturut panulis supaya ora nimbulake panemu kang ngambang. Analisis wacana kang diandharake iki ngenani analisis wacana kritis, utamane ndeleng kepriye analisis wacana iki digawe kanggo ngonceli isi medhia. Saka pangerten kuwi, kepriye carane njupuk posisi kasebut, pawarta ora uwal saka relasi-relasi kasebut. Kuasa minangka aspek kang *inheren* sajrone teks pawarta, yaiku njlentrehake panemu ing saben klompok.

2.3 Ekspresi Basa Wacana Pawarta

Miturut Suroso (2002:36), perspektif sajrone prodhuksi basa ora munjerake ing struktur wacana ananging bisa dideleng saka struktur kang cilik sajrone wacana. Ing wacana katulis, ekspresi iki tuwuh lumantar tulisan kang digawe, anane huruf kandel, miring lan garis bawah, ukuran huruf gedhe lan cilik (Eriyanto, 2010:217). Perspektif idheologi duweni pengaruh kanthi sistematis ing pamilihane bentuk ekspresi linguistik, kayata panganggone kosakata, sistem ketransitifan, struktur nominalisasi, modalitas, tindak tutur, metafora lan struktur informasi. Saka saperangan bentuk ekspresi basa kasebut kang bakal diteliti yaiku ngenani modalitas.

Modalitas miturut Charles Bally sajrone (Alwi, 1992:2) yaiku bentuk basa kang nggambarake pambiji saka nalar, pambiji saka rasa, kepinginan ngenani hubungan persepsi lan ungkapan jiwa. Miturut Suroso (2002:48), modalitas ditegesi minangka komentar utawa sikap kang asale saka teks, kanthi cara eksplisit lan implisit diwenehake panulis marang apa kang dilaporake kayata keadaan, kadadeyan, lan tumindak. Saka panganggone modalitas kasebut bisa dideleng sikap panulis nalika

ana perspektif. Modalitas minangka komentar utawa sikap panulis kang ana sajrone teks diperang dadipapat, yaiku 1) kabenaran, 2) keharusan, 3) keinginan lan 4) ijin.

- 1) Modalitas kabenaran, wartawan nggunakake modalitas kabenaran kanggo ngidentifikasi bebener saka proposisi kang ditulis. Uga sikap wartawan nuduhake perspektif pemberitaan kanthi langsung lan ora langsung.
- 2) Modalitas keharusan, wartawan nggunakake modalitas keharusan kanggo ngandharake yen partisipan sajrone kadadeyan iku kudune utawa ora kudu nglakokake tumindak tertamtu sajrone proposisi kasebut. Pambiji wartawan kanthi cara langsung lan ora langsung menehi perspektif kang kepengin diandharna.
- 3) Modalitas keinginan, wartawan nuduhake kesetujuan utawa ora setuju antarane partisipan kang ana sajrone kadadeyan kasebut. Modalitas iki nyinggung ngenani rasa saperangan indhividhu utawa liyane.

Chaer (1994: 262) ngandharake yen modalitas yaiku katrangan sajrone ukara kang ana ing sikap pambicara ngenani babagan kang digawe pacaturan. Kayata perbuatan, keadaan, kadadeyan, lan sikap marang kang diajak guneman. Ing basa Indonesia, modalitas iki minangka leksikal.

Hassanuddin dkk (2009: 772) ngandharake yen modalitas yaiku klasifikasi proposisi miturut peranan ngenani kadadeyan kang kudu dilakokake. Cara kanggo nyampeke sikap marang situasi sajrone pacaturan antarane indhividhu, makna kang ana sajrone ukara. Semana uga miturut Aristoteles sajrone (Alwi, 1992: 1) ngandharake yen modalitas iki ngenani *necessity, possibility, impossibility*.

Saperangan pangerten modalitas miturut ahli kasebut, bisa didudut miturut panulis modalitas iki gegayutan karo tuturan kang diyakini, ora diyakini, dikarepake dening pambicara. Duweni pandangan subjektif saka pawongan kang cerita. Saengga modalitas iki bisa diarani tembung katrangan sajrone teks kang nuwuhake pangerten ing teks kasebut.

2.4 Perspektif Wacana Pawarta

Strategi kanggo ngonceli informasi saka wacana tulis utawa teks, perpektif iki tuwuh nalika panulis wis duweni keputusan kanggo apa sing bakal digawe tema ing tulisane. Tema yaiku apa kang digawe panulis minangka punjer saka teks kang arep ditulis. Pamilihan tema tertamtu minangka titik tolak topik kang dadi dhasar tulisan supaya bisa

dikembangake lan menehi konsekuensi ngenani informasi tertamtu, kang arupa keadaan, kadadeyan lan partisipan kang relevan. Saliyane tema, perspektif uga gumantung saka pamilihe irah-irahan. Irah-irahan wacana beda karo topik, irah-irahan ing kene fungsine kanggo upaya tematisasi. Upaya tematisasi nggunakake irah-irahan iki kanggo ngembangake informasi kang relevan ing tulisan kasebut, uga duweni batasan makna saka informasi sing dikembangake sajrone isi pawarta.

Van Dijk sajrone (Eriyanto, 2011:229) topik nggambarake apa kang diandharake wartawan sajrone pawarta. Topik nuduhake konsep dominan, sentral, lan paling wigati saka isi pawarta. Topik nggambarake gagasan apa sing dadi punjer perkara utawa gagasan inti saka wartawan nalika ndeleng kadadeyan tertamtu. Ananging pandangan umum kang koheren, yaiku saperangan teks sing duweni punjer gagasan umum lan saperangan iku ndukung kanggo nggambarake topik kang bakal diandharake. Topik kasebut bisa nggambarake tema umum saka teks pawarta.

Sobur (2009:75), topik kanthi cara teoritis bisa digambarake minangka proposisi, bageyan saka informasi penting sajrone wacana lan duweni peranan kanggo sosial. Topik mujudake informasi kang wigati utawa punjer saka pesengkang kepengin disampekake marang khalayak. Sajrone kadadeyan tertamtu, teks bisa dimanipulasi pamaca ngenani kadadeyan kang wis ana.

Sajrone penlitèn ngenani rubrik pawarta "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" iki perspektif pemberitaan nggunakake telung indikator yaiku topik, partisipan, lan nada pemberitaan. Topik minangka langkah awal kanggo isi pemberitaan kanthi jembar, nalika mlebu ing pemberitaan kanthi jembar wawasane, mesti tuwuh partisipan yaiku pawongan kang terlibat sajrone kadadeyan. Partisipan digunakake minangka piranti kanggo nangkup perspektif pemberitaan. Sing katelu yaiku nada pemberitaan. Nada pemberitaan yaiku representasi wartawan kang didasari saka idheologi, kawruh, gagasan, lan kapitayan sing diduweni saben pribadhi wartawan uga intuisine.

Suroso (2002:100) ngenani kadadeyan, wartawan iku menehi pambiji marang ekspresi apa kang diyakini babagan pawarta. Perspektif sajrone kalawarti Panjebar Semangat iki sipateduweni sudut pandang ngenani kadadeyan sing dideleng didasari saka nilai, keyakinan, idhe-idhe, lan pandangan saka masyarakat. Perspektif propemerintah ndeleng sudut pandang saka kadadeyan kang didasari nilai-

nilai, keyakinan, idhe, lan pandangan pemerintah. Perspektif netral yaiku sudut pandang sajrone ndeleng lan nglapurake kadadeyan didasari saka sikap wartawan kang akomodatif lan netral ngenani pihak kang terlibat sajrone pawarta kasebut, yaiku masyarakat ing sajrone sisi lan masyarakat ing sisi liya. Pambiji arupa ndukung utawa mihak kayata pujian, simpati, seneng, sarujuk lan nerima. Sikap ora ndukung lan ora mihak kayata sinis, antipati, ora seneng, ora sarujuk, nolak. Sikap netral yaiku ora mihak lan ora ndukung.

1) Perspektif Promasyarakat

Perspektif promasyarakat yaiku duweni sudut pandang ngenani kadadeyan sing dideleng didasari saka nilai, keyakinan, idhe-idhe, lan pandangan saka masyarakat. Wartawan menehi pawarta ngenani kasadeyan nggunakake perspektif promasyarakat, mula wartawan duweni sikap ndukung, mihak, seneng marang apa sing dikarepake masyarakat sajrone kadadeyan kasebut.

2) Perspektif Propemerintah

Perspektif propemerintah ndeleng sudut pandang saka kadadeyan kang didasari nilai-nilai, keyakinan, idhe, lan pandangan pemerintah. Wartawan nalika nglapurake kadadeyan kanthi dhasar perspektif propemerintah mesti duweni sikap lan pandangan kang ndukung, mihak, lan seneng ngenani tumindak kang dikarepake dening pemerintah.

3) Perspektif Netral

Perspektif netral yaiku sudut pandang sajrone ndeleng lan nglapurake kadadeyan didasari saka sikap wartawan kang akomodatif lan netral ngenani pihak kang terlibat sajrone pawarta kasebut. Wartawan nuduhake pawarta kang duweni proposisi kanthi ora ndukung salah siji pihak.

2.5 Pawarta

Pawarta ing medhia massa, khusus arupa warta ing kalawarti, iku ana ing sakabehe lembaran kalawarti. Saliyane wujud warta, isi warta uga menehi pambada kanthi sajian ing kalawarti. Yen dibandingake sajian-sajian liyane kang ana ing kalawarti, surat kabar, iklan diandharake Djaroto (2000:45), yen pawarta duweni *penekanan* ing aspek informasi, khusus informasi ngenani kadadeyan utawa prastawa sajrone panguripan masyarakat.

Diandharake dening Junaedhie (1991:6) pawarta yaiku laporan utawa wara-wara ngenani prastawa lan kadadeyan sing sipate umum lan aktual disampekake ing medhia massa. Ngenani pangerten kasebut pawarta yaiku wujud laporan sing ana ing medhia massa ngenani kadadeyan kang sipate

umum uga aktual. Masiya ora rinci ing ciri-ciri pawarta, ananging pangerten iku menehi panentuan bentuk pawarta ing medhia massa. Pangerten pawarta iki arupa pengantar amarga andharan iki gegayutan karo linguistik, ora ilmu jurnalistik.

Medhia massa miturut Efendi sajrone (Suprpto, 2010:21) yaiku singkatan saka medhia pacaturan kang bisa ditegesi saluran kang diasilake saka teknologi modern saiki. Ing prosese, medhia massa menehi isi kayata pawarta, pamawas, uga sponsor. Isi saka medhia massa kasebut duweni telung peranan, yaiku (1) pawarta yaiku sakabehe informasi kang ana amarga tuwuh kadadeyan kang dialami masyarakat tertamtu sajrone nglaksanani pakulinan arupa panguripan bangsa lan negara. Sajian saka pawarta iki arupa produk kang diandharake marang pamaca, (2) pamawas utawa opini digunakake masyarakat ngandharake idhe, landhesan, kritik lan saran marang pamrentah, (3) sponsor, isi sponsor yaiku panggonan kanggo perusahaan medhia massa kang bisa menehi untung ing saperangan pawarta kang ana.

Saka telung peranan kasebut, kang wigati yaiku komponen pawarta. Masyarakat ing panguripan iki mesthi duweni kagiyatan kang ngadahi informasi lumantar medhia massa. Ing basa jurnalis, informasi yaiku fakta-fakta kang menehi kawruh Paneno sajrone (Suprpto, 2010:24)

Pawarta yaiku laporan ngenani kadadeyan kang duweni nilai penting lan narik kawigaten masyarakat, disebarake ing khalayak umum lumantar medhia massa periodik Wahyuni sajrone (Suprpto, 2010:27). Semana uga, miturut Charley sajrone (Romli 2003:5) pawarta yaiku laporan kang cepet saka kadadeyan utawa prastawa kang faktual, wigati, lan narik kawigaten pamaca. Pawarta intine yaiku hasil kontruksi lan realitas sosial ngenani pengalaman lan kawruh wartawan. Unsur-unsur pawarta yaiku (1) ana prastawa, fakta lan pamawas, (2) informasi kang anyar, (3) ngandhut makna kang wigati, (4) narik kawigaten saperangan khalayak. Pakaryan medhia hakekate yaiku *mengkontruksi* realitas. Isi medhia yaiku hasil saka pakaryane medhia kang digayutake marang realitas panguripan. Kanyatane medhia massa iku kanggo nyeritakake prastawa-prastawa sajrone realitas kang dikonstruksi.

Pakaryan sajrone medhia hakikate yaiku kanggo nuwuhake kanyatan ing realitas panguripan. Isi medhia yaiku hasil saka pakaryan kang nuwuhake realitas kang dipilih, yaiku realitas masyarakat. Miturut sipat lan kanyatane medhia massa iki bisa

awujud cerita saka kadadeyan, saengga sakabehe iku adhedhasar kasunyatan kang ana ing panguripan masyarakat. Proses panganggone pawarta iki saka cengkorongan realitas saengga tuwuh cerita (Tuchman sajrone Sobur, 2009:88). Isi media yaiku hasil saka kontruksi realitas basa minangka dhasar panemune. Yen basa ora mung piranti kanggo nuwuhake realitas. Uga bisa mbentuk lan nemtokake apa kang bakal tuwuh sajrone basa ing realitas kasebut. Medhia massa iki duweni peluang kang gedhe kanggo menehi pengaruh ngenani makna lan gambaran kang dihasilake. Semana uga, profesi minangka wartawan kang menehi cerita marang khalayak. Duweni gegayutan ngenani usaha-usaha ing panguripan, yaiku kadadeyan kang sabenero arupa pawarta lan karangan bebas. Mula saka kuwi, kadadeyan kang wis kacaritakake iku bisa diarani yen sakabehe isi pawarta iku ana ing realitas panguripan. Laporan-laporan jurnalistik ing media masa dhasare ora luwih saka perangan realitas sajrone cerita (Sobur, 2009:88).

Saperangan pangerten pawarta miturut ahli kasebut, bisa didudut miturut panulis pawarta yaiku wara-wara kang diolehi lumantar medhia massa, kayata TV, kalawarti, radio, surat kabar, koran lan liya-liyane. Warta kang dimaksud yaiku ngenani informasi kang lagi wae kadadeyan, tegese aktual lan kanyatan ana ing masyarakat. Pawarta mesthi dianggep wigati tumrap masyarakat kang mangerteni perkara ing panguripan. Mula saka kuwi pawarta kang disampekake dening wartawan kudu bebener kang sejati. Wartawan ing kene duweni peran kang wigati tumrap masyarakat. Saengga pawarta bisa ditrima ing masyarakat kanthi kanyatan lan aktual.

2.6 Teori dianggo Panliten iki

Teori kang digunakake ing panliten iki yaiku teori analisis wacana kritis kang diandharake dening Eriyanto (2011) mligine ngenani analisis wacana kritis. Analisis wacana kritis ing kene ndeleng saka panganggone basa lan struktur tata basa sing digunakake kang disengkuyung miturut konteks-e. Saben teori mesthi duweni paradhigma, asumsi, lan cara kerja. Paparan ngenani analisis wacana kritis wis diandharake ing ndhuwur. Ing perangan iki bakal diandharake ngenani gegambaran lan pangetrepe teori analisis wacana kritis mligine ngenani wujud lan perspektif pawarta.

2.7 Paradhigma lan Asumsi Teori Analisis Wacana Kritis

Analisis wacana kritis yaiku sawijine upaya utawa pawarta kanggo menehi jlentrehan saka sawijine teks (kedadeyan) kang duweni tujuwan tartamtu kanggo ngolehake apa kang dikarepake. Tegese, ing sawijine konteks kudu didhasari marang anane kepentingan. Mula sabab iku, analisis kang kawastanan mengkone disadhari wis diperbawani dening panulis lumantar saperangan faktor. Saliyane iku kudu disadhari uga yen wacana iku duweni makna lan tujuwan tartamtu sajrone konteks. Objek-objek kang diteliti nganggo pamawas analisis wacana kritis bakale nggunakake karakteristik sajrone analisis wacana kritis miturut Eriyanto (2011:7) yaiku (1) tumindak, (2) konteks, (3) historis, (4) kalungguhan, (5) idheologi. Saengga wujud ekspresi basa lan perspektif sajrone pawarta bisa dimangerteni kanthi gamblang.

METODHE PANLITEN

3.1 Ancangan Panliten

Sadurunge nliti, panliti kudu ngrancang tatacarane panliten, amrih cetha lan gamblang apa sing diandharake sajrone panliten iki. Ing subbab iki bakal diandharake jinis, lan sipate panliten.

3.1.1 Jinis Panliten

Panliten iki ngenani analisis wacana kritis sajrone rubrik pawarta "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat. Panliten iki duweni tujuwan kanggo dheskripsi dhata arupa wacana sing ana ing rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.

Jinis panliten kang digunakake ing panliten iki yaiku kualitatif. Panliten iki nggunakake panliten kualitatif yaiku ancangan panliten kang dilakokake kanthi observasi langsung lan ancane kanggo menehi cathetan-cathetan saka apa wae kang diteliti kanggo ngasilake dhata kang akurat. Dene metodhe kang digunakake kudu bisa trep lan bisa ditanggung jawabake, amarga metodhe kuwi dadi pathokan lumakune panliten.

Adhedhasar dhata sing dijupuk kanggo panliten iki, mula panliten iki kalebu panliten linguistik sinkronis. Linguistik sinkronis yaiku bidhang ilmu basa utawa linguistik sing nliti sistem basa ing wektu tartamtu (Mahsun, 2007:85). Lan panliten iki medhar dhata saka teks kang kapacak ing medhia massa yaiku kalawarti panjebar semangat. Ateges ora ana owah-owahan utawa evolusi basa sing dumadi ing teks kasebut. Dene kanggo dadi panulis kang apik perlu anane pengalaman maca saka tulisan-tulisan kang wis ana. Saliyane iku, bisa diarani trampil nggunakake basa

yen manungsa kuwi bisa nuduhake kanthi nyata saka wujud trampil nyemak, trampil wicara, trampil maca, lan trampil nulis sajrone nggunakake basa (Basir, 2014:16).

Panliten ngenani Analisis Wacana Kritis sajrone Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing Kalawarti Panjebar Semangat, nggunakake panliten *kualitatif*, amarga panliten iki bakal ngandharake dhata kanthi apa anane. Kaya kang diandharake Arikunto (2006:15-16) bab ngenani titikan sajrone panliten kualitatif kang sipate gumantung ing dhata, kaaslian dhata kuwi kang digatekake saka asile panliten.

3.1.2 Sipat Panliten

Panliten iki asipat dheskriptif kualitatis yaiku panliten kang nggambarake objek lan njlentrehake bab-bab kang sesambungan kanthi sistematis fakta-fakta utawa karakteristik saben populasi tertamtu ing bidhang tertamtu kanthi faktual. Panliten ikiasipat dheskriptif amarga panliten iki nggambarake sawijine objek kanggo njupuk dudutan kang umum.

3.2 Ubarampene Panliten

Ubarampene panliten yaiku samubarang lan piranti kang digunakake sajrone panliten. Ubarampen panliten iki diperang dadi loro yaiku (1) sumber dhata lan dhata lan (2) instrumen panliten. Andharan luwih jangkepe dijlentrehake ing ngisor iki.

3.2.1 Sumber Dhata lan Dhata Panliten

Sumber dhata lan dhata kuwi wigati banget. Lumantar sumber dhata kuwi bisa oleh informasi kang dibutuhake panliten. Semana uga dhata, saka dhata bisa antuk katrangan-katrangan saka objek kang bakal diteliti. Panliten iki wujud dhatane arupa teks pawarta Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat kanthi sakabehe lan ukara-ukara kang ana sajrone teks. Wujud dhata kapisan, yaiku arupa ukara-ukara kanggo ngungkap objek panliten arupa bentuk-bentuk ekspresi basa. Wujud dhata kapindho, yaiku arupa teks pawarta rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat kanggo ngungkap objek perspektif pawarta. Sumber dhata iki katulis arupa basa tulis sing ana sajrone rubrik pawarta "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.

3.2.2 Instrumen Panliten

Instrumen panliten kuwi piranti lan cara kang digunakake kanggo nglumpukake dhata. Arikunto (2006:134) instrumen panliten yaiku piranti kang digunakake kanggo mbiyantu panliti sasuwene nggoleki dhata. Instrumen utama panliten iki yaiku panliti. Dene instrumen panjurung ing antarane yaiku

majalah utawa kalawarti Panjebar Semangat, buku cathetan kanggo nyathet saben dhata kang ngemot kritik kang tinulis mawa wedharan judhul, edhisi lan isi "Yok Apa Rek Kabare Surabaya", lan laptop kanggo ngolah dhata.

3.3 Tata Carane Panliten

Tata carane panliten ana telu yaiku (1) carane nglumpukake dhata, (2) carane njlentrehake dhata, (3) carane nyuguhake asil jlentrehan dhata. Andharan luwih jangkepe dijlentrehake ing ngisor iki.

3.3.1 Carane Ngumpulake Dhata

Tata carane nglumpukake dhata yaiku kanthi nglumpukake sumber dhata kang bakal diteliti, yaiku Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat. Sarampunge kuwi panliti nglumpukake sumber dhata, panliti banjur maca saben sumber dhata. Panliti nggunakake metode maca. Metode maca dipilih jalaran objek kang diteliti arupa basa kang sipate teks. Metode kasebut diperang dadi loro yaiku (1) metode intensif lan (2) maca kritis dene sabanjure nganggo teknik nyathet lan klasifikasi. Metode kapisan ditindakake kanthi maca pawarta ing Rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya". Dene metode kapindho yaiku maca kritis utawa maca kanthi nggoleki makna kang siningid, jalaran tujuwan akhir saka maca kasebut yaiku nemokake wujud ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta.

3.3.2 Carane Njlentrehake Dhata

Ing ngisor iki bakal kajlentrehake tatacarane panliti njlentrehake dhata kanthi teknik dheskriptif kualitatif:

- (1) Ndheskripsikake wujud ekspresi basa wacana rubrik pawarta "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat.
- (2) Ngelompokake dhata-dhata saka wujud ekspresi basa.
- (3) Ndheskripsikake perspektif wacana pawarta kasebut.
- (4) Nganalisis perspektif wacana rubrik pawarta "Yok Apa Rek Kabare Surabaya".

3.3.3 Carane Nyuguhake Asil Jlentrehan Dhata

Asil jlentrehan dhata disuguhake kanthi wangun tekslan asipat dheskriptif. Carane nyuguhake asil jlentrehan dhata samangko kabeper lumantar interpretasi panliti marang sakabehe teks ing Rubrik "Yok Apa Rek Kabare

Surabaya". Interpretasi sing ditindakake panliti awujud makna kang ngandhut kritik tumrap kedadeyan-kedadeyan sosial masyarakat.

Cara nyuguhake asil panjlentrehake dhata nuduhake upaya kanggo nyuguhake asil jlentrehan dhata kang awujud laporan ilmiah kang diasilake sajrone panliten. Carane nyuguhake panjlentrehane dhata digunakake kanthi cara formal lan *informal* (Sudaryanto, 1993:144). Sajrone panliten iki, tata cara anggone nyuguhake asil panliten disuguhake kanthi cara *informal*. Nyuguhake dhata formal kanthi cara nggunakake tandha-tandha lan lambang-lambang. Dene cara *informal* kanthi nyuguhake asile dhata kang wis dijlentrehake kanthi cara dheskriptif kang nggunakake tembung-tembung kang lumrah (Sudaryanto, 1993: 145).

ANDHARAN

4.1 Wujud Ekspresi Basa Modalitas Kabeneran Wacana Pawarta

Wujud ekspresi basa wacana sajrone rubrik pawarta, salah sijine yaiku modalitas kabeneran. Panganggone modalitas kabeneran iki bisa dideleng saka kadadeyan kang dilaporake. Wujud ekspresi kang digunakake ing modalitas kabeneran iki saka basa kang ditulisake wartawan. Kabeneran ing kene jumbuh karo realitas lan kondisi sajrone kadadeyan kasebut lan ora ngowahi fakta. Apa kang kadadeyan ing konteks wacana pawarta kasebut gumantung perkara sing ana. Nemtokake wujud ekspresi basa modalitas kabeneran wacana pawarta bisa ditindakake kanthi njlentrehake konteks wacana saben dhata kang ngemu kabeneran. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (1) Wali Kota Surabaya Tri Rismaharani sajak nesu banget. Kanepsone katon cetha nalika isih ngadhepi tersangka komplotan ubenge pil koplo wong enem kang ditangkap anggota polsek Tegalsari mentas iki. Risma nakoni kepriye rasa pangrasane para tersangka yen sing dadi kurbane anak-anake dheweke dhewe. Ana 4,8 yuta iji pil sing diblesah petugas saka tangane para tersangka. (PKY.PS 18, 2018:15)

'Wali Kota Surabaya Tri Rismaharani terlihat kecewa sekali. Kekecewaan tersebut terlihat jelas saat masih melihat tersangka 6 komplotan yang ditangkap anggota polisi Tegalsari gara-gara

barang haram. Risma bertanya bagaimana perasaan semua tersangka yag menjadi korban anak-anaknya sendiri. Sebanyak 4,8 juta pil yang didapatkan petugas dari tangan tersangka.'

Wujud ekspresi basa modalitas kabenaran dhata (1) pawarta ing ndhuwur duweni irah-irahan "Pil Koplo 4,8 Yuta Kasil Digagalake Wali Kota Surabaya Tri Rismaharini Nesu Marang Tersangka". Pawarta ing ndhuwur nyeritakake ngenani rasa kuciwane walikota Surabaya amarga akeh pawongan kang ngonsumsi pil koplo. Uga diandharake dening Risma dhewe yen tersangkane iku anak-anake dhewe. Risma uga nakoni marang tersangka kang wis kena kasus pil koplo kasebut kepriye pangrasane.

Pawarta kasebut njlentrehake kadadeyan kang lagi dilakokake, yaiku kabenaran kadadeyan kang dilakokake wali kota Surabaya ngenani tersangka pil koplo. Ing kene dijelasake, yen wali kota Surabaya yaiku Risma nesu marang tersangka komplotan kang ngombe pil koplo kasebut. Wartawan nuduhake kanthi tembung *nalika isih*, ing pawarta kasebut kang mujudake modalitas kabenaran. Konteks kadadeyan sing ana ing pawarta kasebut uga nuduhake yen perkara kasebut bener-bener kadadeyan. Saka ukara "nalika isih ngadhepi tersangka komplotan pil koplo kang ditangkep polisi kasebut", bisa nuduhake yen kata katrangan *nalika isih* mujudake modalitas kabenaran ing konteks pawarta ing ndhuwur.

4.2 Wujud Ekspresi Basa Modalitas Keharusan Wacana Pawarta

Wujud ekspresi basa wacana sajrone rubrik pawarta, salah sijine yaiku modalitas keharusan. Panganggone modalitas keharusan iki menehi jlentrehan ngenani proposisi kang kudune lan ora kudu dilakokake sajrone proposisi tertamtu. Kata katrangan utawa modalitas keharusan uga duweni titikan saben konteks. Konteks wacana sing ana ing pawarta kasebut uga gumantung marang perkara sing ana. Nemtokake wujud ekspresi basa modalitas keharusan wacana pawarta bisa ditindakake kanthi njlentrehake konteks wacana saben dhata kang ngemu keharusan. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (2) Dheweke nambahake, anak surabaya ora oleh wedi ngadhepi masalah apa wae. Utamane masalah keluarga. Bab iki dikandhakake jalaran sing nganggo pil koplo iku akeh-akehe lagi ngadhepi

masalah keluarga. Kowe kabeh ora usah wedi. Ana aku lan Pak Kapolrestabes sing bisa mbiyantu, tandhese. (PKY.PS 18, 2018:15)

'Beliau menambahkan, anak surabaya tidak boleh takut menghadapi masalah apa saja. Terutama masalah keluarga mereka. Ucapan tersebut dikatakan wali kota Surabaya karena kebanyakan anak-anak yang memakai pil koplo itu karena masalah keluarga. Sehingga ditegaskan oleh Risma bahwa hal tersebut bukan masalah. Kamu tidak boleh takut. Ada aku dan Bapak Kapolrestabes yang bisa membantu. Ujar Risma.'

Wujud ekspresi basa modalitas keharusan dhata (2) pawarta ing ndhuwur duweni irah-irahan "Pil Koplo 4,8 Yuta Kasil Digagalake Wali Kota Surabaya Tri Rismaharini Nesu Marang Tersangka". Pawarta ing ndhuwur nyeritakake yen perkara bocah-bocah ngonsumsi pil koplo iku akeh-akehe saka keluarga. Alesan sing punjer yaiku ngenani perkara keluarga. Mula saka kuwi wali kota Surabaya negasake yen ora perlu wedi ngadhepi perkara kasebut. Bakal dibantu dening dheweke lan Pak Kapolrestabes. Konteks pawarta kasebut nengenake ing bocah kang wis ngonsumsi pil koplo ora perlu wedi marang kadadeyan sing ana ing keluarga.

Pawarta kasebut njlentrehake kadadeyan kang lagi dilakokake yaiku keharusan ngenani perkara kang diadhepi bocah-bocah. Wartawan nuduhake kanthi tembung *ora oleh*, ing pawarta kasebut nuduhake keharusan. Tembung *ora oleh* nuduhake kata katrangan modalitas keharusan saka konteks wacana pawarta ing ndhuwur kang diandharake dening wali kota Surabaya. Saka ukara "Bocah Surabaya ora oleh wedi ngadhepi masalah apa wae", bisa nuduhake yen tembung *ora oleh* mujudake modalitas keharusan ing konteks pawarta ing ndhuwur.

4.3 Wujud Ekspresi Basa Modalitas Keinginan Wacana Pawarta

Wujud ekspresi basa wacana sajrone rubrik pawarta, salah sijine yaiku modalitas keinginan. Panganggone modalitas keinginan iki menehi jlentrehan ngenani proposisi setuju lan ora setuju

sajrone proposisi lan konteks tertamtu. Kata katrangan utawa modalitas keinginan uga duweni titikan saben konteks. Konteks wacana sing ana ing pawarta kasebut uga gumantung marang perkara sing ana. Nemtokake wujud ekspresi basa modalitas keinginan wacana pawarta bisa ditindakake kanthi njlentrehake konteks wacana saben dhata kang ngemu keinginan. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (3) Irvan nandhesake, selingan kasebut ora nerak aturan kang wis ana. Sebab, gunane isih padha kanggo upaya gawe keslametan lalu lintas. *Zebracross* macem-macem corak kuwi ngono kuwi ing saperangan wewengkon Jawa Tengah uga wis ana. Salah sijine ing Pekalongan. *Zebra cross* dijenengi "wisata zebra cross". Gambar kang dipilih yaiku corak bathik isng ana ing Pekalongan. (ZCcB.PS 10, 2018:15)

'Irvan menjelaskan, bagian yang akan dibuat dalam zebra cross tersebut tidak menyimpang dari aturan yang telah ada. Karena, kegunaannya masih sama yaitu sebagai upaya membuat keselamatan pengendara di jalan raya. Zebra cross yang mempunyai berbagai macam corak, sudah ada di daerah Jawa Tengah, salah satunya di Pekalongan. Zebra cross yang dikasih nama wisata zebra cross. Gambar yang dipilih yaitu batik corak yang menjadi ciri khas daerah pekalongan.'

Wujud ekspresi basa modalitas keinginan dhata (3) pawarta ing ndhuwur duweni irah-irahan "Zebra Cross Corak Bakal Ngrenggani Kutha Surabaya Ing Jawa Tengah Umume Nganggo Corak Bathik". Pawarta ing ndhuwur nyeritakake perkara *zebra cross* kang duweni saperangan macem corak. Ananging ora ngowahi aturan kang wis ana, yaiu gunane kanggo upaya keslametan pengendara ing dalan. Irvan ngandharake yen corak *zebra cross* kang maneka werna wis ana ing dhaerah Pekalongan. Selingan kasebut ora nerak aturan kang wis ana.

Pawarta kasebut njlentrehake kedadeyan kang lagi dilakokake yaiku keinginan ngenani selingan *zebra cross*. Wartawan nuduhake kanthi tembung *upaya*, ing pawarta kasebut nuduhake

keinginan. Tembung *upaya* nuduhake kata katrangan modalitas keinginan saka konteks wacana pawarta ing ndhuwur kang diandharake dening Irvan. Saka ukara "sebab gunane isih padha kanggo upaya gawe keslametan lalu lintas", bisa nuduhake yen tembung *upaya* mujudake modalitas keinginan ing konteks pawarta ing ndhuwur.

4.4 Perspektif Wacana Pawarta Promasyarakat

Perspektif wacana pawarta kang kapisan yaiku promasyarakat. Panganggone perspektif promasyarakat iki wartawan nuduhake konteks pawarta kang nengenake pawarta ing masyarakat. Perspektif promasyarakat iki bisa dideleng saka pawarta kang ditulis wartawan nalika njlentrehake pawarta konteks wacana kang digawe arupa penegasan. Konteks wacana sing ana ing pawarta kasebut uga gumantung marang perkara sing ana. Nemtokake perspektif wacana pawarta promasyarakat bisa ditindakake kanthi njlentrehake konteks wacana saben dhata kang ngemu pawarta ing masyarakat. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (4) Dheweke nambahake, anak surabaya ora oleh wedi ngadhepi masalah apa wae. Utamane masalah keluarga. Bab iki diandhakake jalaran sing nganggo pil koplo iku akeh-akehe lagi ngadhepi masalah keluarga. Kowe kabeh ora usah wedi. Ana aku lan Pak Kapolrestabes sing bisa mbiyantu, tandhese. (PKY.PS 18, 2018:15)

'Beliau menambahkan, anak surabaya tidak boleh takut menghadapi masalah apa saja. Terutama masalah keluarga mereka. Ucapan tersebut dikatakan wali kota Surabaya karena kebanyakan anak-anak yang memakai pil koplo itu karena masalah keluarga. Sehingga ditegaskan oleh Risma bahwa hal tersebut bukan masalah. Kamu tidak boleh takut. Ada aku dan Bapak Kapolrestabes yang bisa membantu. Ujar Risma.'

Perspektif wacana pawarta promasyarakat dhata (4) wartawan milih topik "Anak surabaya ora oleh wedi ngadhepi masalah apa wae. Utamane masalah keluarga." minangka topik kanggo nuduhake dukungan marang masyarakat. Dikarepake supaya ora oleh wedi ngadhepi masalah

keluarga, bakal dibantu dening Wali Kota lan Kapolrestabes. Kanthi ora langsung topik kasebut kanggo mbantu masyarakat ing panguripan sabendina. Partisipan ing pawarta iki yaiku Wali Kota, minangka fokus utama ing pawarta. Nada pemberitaan ing kene wartawan luwih nengenake ngenani peran Ibu Risma minangka Wali Kota Surabaya.

4.5 Perspektif Wacana Pawarta Propemerintah

Perspektif wacana pawarta kang kapindho yaiku propemerintah. Panganggone perspektif propemerintah iki wartawan nuduhake konteks pawarta kang nengenake pawarta ing pemerintah. Perspektif propemerintah iki bisa dideleng saka pawarta kang ditulis wartawan nalika njlentrehake pawarta konteks wacana kang digawe arupa penegasan. Konteks wacana sing ana ing pawarta kasebut uga gumantung marang perkara sing ana. Nemtokake perspektif wacana pawarta propemerintah bisa ditindakake kanthi njlentrehake konteks wacana saben dhata kang ngemu pawarta ing masyarakat. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (5) Unit Reskrim Polsek Tegalsari mbutuhake wektu meh sesasi kanggo nangkop komplotan kelas kakap kasebut. Kapolrestabes Surabaya Kambespol Rudi Setiawan ngandhakake, pangungkape kasus kasebut sakawit saka pengembangan tangkepan BNNK Surabaya dhek Maret kepungkur, Alhamdulillah bisa nylametake atusan ewu nyawane anak. (PKY.PS 18, 2018:15)

'Unit Reskrim Polsek Tegalsari membutuhkan waktu sampai satu bulan untuk menangkap komplotan yang sulit ditemukan tersebut. Kapolrestabes Surabaya Kambespol Rudi Setiawan memberitahukan, bahwa kasus tersebut sudah diselidiki oleh pihak BNNK Surabaya dibulan Maret, alhamdulillah bisa menyelamatkan ratusan ribu nyawa anak-anak.'

Perspektif wacana pawarta propemerintah dhata (5) wartawan milih topik "Unit Reskrim Polsek Tegalsari mbutuhake wektu meh sesasi kanggo nangkop komplotan kelas kakap kasebut." minangka topik kanggo nuduhake dukungan marang pemerintah. Kanthi ora langsung topik kasebut nuduhake

dukungan marang pemerintah. Partisipan ing pawarta iki yaiku Unit Reskrim Polsek Tegalsari, minangka fokus utama ing pawarta. Nada pemberitaan ing kene wartawan luwih nengenake ngenani peran Unit Reskrim Polsek Tegalsari.

4.6 Perspektif Wacana Pawarta Netral

Perspektif wacana pawarta katelu yaiku netral. Perspektif netral yaiku ndeleng sudut pandang saka kedadeyan kang didasari sikap wartawan kang akomodatif utawa netral ngenani sakabehe pihak kang ana sajrone kedadeyan. Wartawan nuduhake pawarta ing proposional kanthi ora ndukung salah siji pihak. Ing ngisor iki dibeberake asil jlentrehan dhata kang ditemokake.

- (6) Sasi iki dishub uga nyampurnakake layanan bis. Salah sijine matengake kerjasama karo bank sampah. Saiki ijol tiket mung bisa ditindakake ing telung bank sampah. (BGL.PS 16, 2018:15)

'Bulan ini dishub juga akan menyempurnakan layana bis. Salah sijine matengake kerjasama dengan bank sampah. Sekarang dengan menukar tiket hanya bisa dilakukan di tiga bank sampah.'

Perspektif wacana pawarta netral dhata (6) wartawan milih topik "Salah sijine matengake kerjasama karo bank sampah." minangka topik kanggo nuduhake ora ndukung pihak endi wae. Nuduhake yen topik kasebut dilakokake dening dishub Surabaya nalika ndeleng kahanan masyarakat. Ukara kasebut duweni pirembugan ngenani kadadeyan sing ora ndukung pemerintah lan masyarakat. Kanthi ora langsung topik kasebut nuduhake perspektif netral. Partisipan ing pawarta iki yaiku wartawan, minangka fokus utama ing pawarta. Nada pemberitaan ing kene wartawan luwih nengenake ngenani kahanan kang sosial.

PANUTUP

1. Dudutan

Analisis wacana kritis sajrone rubrik Yok Apa Rek Kabare Surabaya ing Kalawarti Panjebar Semangat iki diperang adhedhasar wujud ana telu, yaiku modalitas kabeneran, modalitas keharusan, lan modalitas keinginan. Kedadeyan-kedadeyan kang nggambarake telung prinsip wujud ekspresi basa

kasebut dijlentrehake kanthi dhasar kontekse. Wacana iki dijlentrehake kanthi cara dheskriptif lan reflektif. Proses dheskriptif lan reflektif sabanjure diadani proses redhuksi dhata kanthicara nggawe sawijine ringkesan (abstraksi), sabanjure diadani proses penggolongan (kategorisasi) satuwan-satuwan, lan kang pungkasan proses penafsiran (negesi, merdeni, lan ngartekake).

Konteks modalitas kabeneran ing analisis wacana kritis bisa arupa kedadeyan kang wis pasti ana ing pawarta sing digawe dening wartawan uga duweni tembung kang wis pasti. Konteks modalitas keharusan ing analisis wacana kritis bis arupa apa wae sing ana ing pawarta kang duweni teges yen kuwi kudu dilakokake ing konteks kang digawe wartawan. Konteks modalitas keinginan bisa arupa wujud ekspresi basa kang dilakokake kanthi kepinginan sing dilakokake wartawan ing sawijining pawarta. Perspektif basa ing wacana pawarta diperang dadi telu, yaiku perspektif pro masyarakat, perspektif pro pemerintah, lan perspektif netral. Katelu perspektif kasebut uga dumadi saka konteks pawarta sing digawe wartawan nalika ngandharake pawarta ing rubrik Yok Apa Rek Kabare Surabaya.

Wujud ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta nduweni titikan kang kuwat. Sajrone nglakoni urip ing donya kalorone mujudake pribadi kang kuwat. Titikan kasebut ana ing konteks pawarta kanggo pawongan masyarakat, supaya urip iku laras karo paugeran ukum lan paugeran alam, apadene paugeran sosial. Mula wujud ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta iki wigati banget trap-trapane sajrone panguripan sabendina.

5.2 Pamrayoga

Panliten ngenani analisis wacana kritis sajrone rubrik "Yok Apa Rek Kabare Surabaya" ing kalawarti Panjebar Semangat iki isih durung sampurna. Dhata ing panliten iki dijupuk saka kalawarti Panjebar Semangatkang beda taun kapacake. Beda-bedane taun kasebut ndadekake kedadeyan sing digambarake sajrone rubrik Yok Apa Rek Kabare Surabaya kasebut luwih maneka werna lan dirasa durung luwih munjer. Kanggo panliten sabanjure supaya bisa luwih nyampurnakake maneh dhata wujud ekspresi basa lan perspektif wacana pawarta kasebut ing taun utawa periodhe kang padha. Dhata sing wis diklumpulake dijlentrehake adhedhasar telung enem konteks yaiku kabeneran, keharusan, keinginan, pro masyarakat, pro pemerintah, lan netral. Kamangka teori sing dienggo ing panliten iki ana

pitung konteks. Kanggo panliten sabanjure uga diajab bisa luwih njangkepi maneh konteks kasebut lan merang maneh wujud ekspresi basa kanthi luwih jangkep.

KAPUSTAKAN

- Alwi, H. 1992. *Modalitas dalam Bahasa Indonesia*. Yogyakarta: Kanisius.
- Andriani. 2015. "*KesantunanBerbahasaDalam Film AnimasiAdit&SopoJarwo*". Skripsi. Fakultas Bahasa dan Seni. Universitas Negeri Surabaya: Universitas Negeri Surabaya.
- Arifin, M.Pd. 2012. *Modul Teori dan Analisis Wacana*. Program Studi Pendidikan Bahasa: Program Pasca Sarjana UNDIKSHA.
- Arikunto, S. 2006. *Metode Penelitian Kualitatif*. Jakarta: Bumi Aksara.
- Basir, Udjang Pairin. 2014. *Keterampilan Menulis*. Surabaya: Penerbit Bintang.
- Brown, Gillian dan George Yule. 1996. *Analisis Wacana*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama.
- Chaer, A dan Agustina, L. 2004. *Sosiolinguistik Perkenalan awal: Edisi Revisi*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Darma, Y. A. 2009. *Analisis Wacana Kritis*. Bandung: Yrama Widya.
- Djaroto, T. 2000. *Manajemen Penerbitan Pers*. Bandung: PT Remaja Rosdaya Karya.
- Eriyanto. 2011. *Analisis Wacana: Pengantar Analisis Teks*. Yogyakarta: LkiS.
- Ghinayun. 2015. "*Perspektif Pemberitaan Dan Bentuk Ekepresi Bahasa Pada Berita Kriminal Disitus WWW.BFMTV.COM kajian wacana kritis*". Fakultas Bahasa Dan Seni. Universitas Negeri Yogyakarta: Universitas Negeri Yogyakarta.
- Halliday, M.A. K dan Hasan, R. 1992. *Bahasa, Konteks, dan Teks*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Pers.
- Jorgensen, M. W. dan Phillips, L. J. *Discours Analysis*

- Theory and Methods*. (Terjemahan ke dalam Bahasa Indonesia oleh Imam. S. DKK. 2007. *Analisis Wacana Teori dan Metode*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar).
- Junaedhie, K. 1991. *Ensiklopedi Pers Indonesia*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.
- Kartomihardjo, S. 1998. *Bahasa dan Cermin Kehidupan Masyarakat*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
- Kartono, dkk. 2014. *Bunga Rampai Penelitian Bahasa dan Sastra*. Lampung: Kantor KBPL Bahasa Provinsi Lampung.
- Kridalaksana, H. 2008. *Kamus Linguistik*. Edisi Revisi. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.
- Mahsun. 2007. *Metode Penelitian Bahasa: Tahapan Strategis, Metode dan Tekniknya*. Jakarta: Raja Grafindo Persada.
- Marianne, W.J and Louise, J.P. 2010. *Analisi Wacana Teori & Metode*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Mulyana, Deddy. 2005. *Ilmu Komunikasi : Suatu Pengantar*. Bandung : Remaja
- Romli, A. S. M. 2003. *Jurnalistik Praktis Untuk Pemula*. Bandung: Remaja Rosdakarya.
- Sobur, A. 2009. *Analisis Teks Media*. Bandung: Rosdakarya.
- Sudaryanto. 1993. *Metode dan Aneka Teknik Analisis Bahasa*. Yogyakarta : Duta Wacana University Press.
- Sunarsih. 2010. "*Analisis Wacana Kritis Terhadap Wacana Israel dan Palestina dalam Ensiklopedi Digital Microsofr Student Encarta 2009*". *Skripsi*. Universitas Gadjah Mada : Universitas Gadjah Mada Yogyakarta.
- Suprpto, T. 2010. *Politik Redaksi Berita*. Malang: Pustaka Kaiswara.
- Suroso. 2002. *Bahasa Jurnalistik Perspektif Berita Utama Politik Surat Kabar Indonesia pada Awal Era Reformasi (1999)*. *Disertasi*. Jakarta: Program Pascasarjana, Universitas Negeri Jakarta.
- Tarigan, Henry Guntur dan Djago Tarigor. 2009. *Telaah Buku Teks Bahasa Indonesia*. Bandung: Angkasa.
- Wijana, I. D. P dan Rohmadi, M. 2011. *Analisis Wacana Pragmatik Kajian Teori dan Analisis*. Surakarta: Yuma Pustaka.